

De Woordenaar

Tien redenen

J. J. Bakker

Xenomanie – de blinde verering van al wat uit den vreemde komt – is geen typisch Nederlandse ondeugd, maar wel een die in dit land van ‘moedertaalmasochisten’ (een term van P. C. Paardekooper) opvallend wijdverbreid is. De huidige infiltratie van met name Engelse en Amerikaanse woorden in het Nederlands is zo massaal, en roept bij taalverzorgers zoveel emoties op dat men er zelden toe komt de *motieven* van de spraakmakende gemeente eens rustig te onderzoeken. Die motieven zijn er natuurlijk, want waarom anders putten zoveel mensen zo gretig uit het Angelsaksische vocabulaire? (Ook mensen met een ontwikkeld taalgevoel, zoals u en ik.) Het is toch niet aannemelijk dat ons taalgedrag alleen maar bepaald wordt door domheid en deftigdoenerij? Hieronder vindt u een opsomming van tien redenen voor het gebruik van vreemde woorden in het algemeen en Engelse woorden in het bijzonder.

1. Afwezigheid van een Nederlands equivalent: jazz, timing (bijvoorbeeld van een conferencier), pudding, jet lag, limerick, groupie.
2. Behoeftte aan afwisseling. Wanneer!

dan *nooit*. De woorden hadden ook heel anders kunnen klinken:

[Ik heb nooit (.) ^{geen} hekel ge had aan school.]

Uit deze zin leidt iedereen af dat de spreker voortdurend een hekel had aan school. De ‘logische’ wet ‘min maal min wordt plus’ klopt dus niet. We kunnen de verhouding tussen woorden in de zin niet meteen gelijkstellen met een vermenigvuldiging. Wie schrijft, laat zijn woorden niet walsen. De beslissende nuance van de melodie ontbreekt in de schrijftaal en geeft bij *nooit geen*, *nergens niet*, *nooit niet* en consorten kans op misverstanden. Daarom is er geen enkel bezwaar tegen dit type dubbele ontkenningen in de spreektaal, maar ontraden we het gebruik ervan in de schrijftaal.

een begrip meermalen voorkomt in een betoog, kan het zeer wenselijk zijn een buitenlands synoniem te gebruiken, bijvoorbeeld *goal* voor ‘doelpunt’. Bij veelgebruikte frasen zien we die behoefte heel duidelijk. *Goeiedag* wordt afgewisseld met ‘ciao’, ‘bye’ of ‘see you’; *goeiemorgen* met ‘(good) morning’; *begrijp je?* met ‘snappezevous?’ (pseudo-Frans), ‘gesnopen?’ (pseudo-Nederlands) of ‘you see?’ (echt Engels).

3. Behoeftte aan een eufemisme: *toilet* voor ‘plee’, *sorry* voor ‘het spijt me’, *occasion* voor ‘koopje’. Zeer algemeen is dit gebruik in de modieuze kledingindustrie, waar haast geen draadje textiel meer te vinden is zonder Engelse produktnaam: van singlets tot raincoats, van butterflyes tot moonboots. Kennelijk roept het Nederlands te veel associaties op met de uitdragerij, de wasmand en de opruiming bij de HEMA.

4. Behoeftte aan korthed: *clown* naast ‘potsenmaker’, *link* naast ‘schakel’ of ‘verbinding’, *hit* naast ‘succesnummer’, *drugs* naast ‘verdovende middelen’, *copier* naast ‘kopieerapparaat’.

5. Behoeftte aan syntactische souplesse. Het Engels springt niet alleen economisch met zijn lettergrepen om, maar vormt ook gemakkelijk samenstellingen die niet rechtstreeks in het Nederlands kunnen worden overgezet. Vertaling is wel mogelijk, maar maakt de volzin langer en gecompliceerder. Probeer maar eens het begrip *non-profitinstelling* te vertalen; u bent dan gedwongen tot introductie van een bijvoeglijke bepaling (‘instelling zonder winstoogmerk’), een bijvoeglijke bijzin (‘instelling die niet op winst uit is’) of een deelwoordconstructie (‘niet naar winst strevende instelling’). Zulke problemen zien we bij woorden als *split-level*, *off-shore*, *eye-opener*, *teenager*, *bedside teaching* en *foolproof*.

6. Behoeftte aan precisie. Een *tube* is niet zomaar een buis, maar (in het medisch jargon) een buis die in iemands luchtpijp wordt gebracht voor beademingsdoeleinden. Een *loser* is niet een

willekeurige verliezer, maar een eeuwige verliezer, iemand die altijd aan het kortste eind trekt. En iemand met een grote *smile* op z’n gezicht toont een bijzondere, namelijk een valse of triomfantelijke glimlach.

7. Behoeftte aan betekenisverruiming. Zoals het Latijnse *contact* meer is dan ‘aanraking’, en het Franse *cliché* meer dan ‘gietafdruk’, zo is bijvoorbeeld het Engelse *buffer* meer dan een stootblok of -kussen; er bestaan financiële, chemische, politieke en intermenselijke buffers.

8. Verlevendiging van de taal door gebruikmaking van beeldspraak: *mer à boire*, *baby boom*, *black box*, *ladykiller*, *brainstorm*, *finishing touch*, *headhunter*, *pin-up*.

9. Versterking van de betekenis door gebruikmaking van klankeigenschappen. Vooral bij woorden met een emotionele lading kan de klank de expressiviteit sterk verhogen. Denk aan de smalende lange klinkers in *bêtise*, de geknepen *i*’s in (dit is de) *limit*, de sissende aanloop en de abrupte stop in *shit!*, de plofklanken in *power*, *pep*, *big bang*, *blunder*, *impact*, *kick*, *creep* en *crap*.

10. Vergroting van de zeggingskracht door gebruikmaking van connotaties. In een bepaalde context kunnen woorden als *tempo* doelloe, *maestro*, *grandeur*, *in the mood*, *godfather*, enz. een onmiskenbare stilistische waarde hebben; de associaties die zo’n leenwoord oproept, maken het soms heel geschikt voor ironisch gebruik, bijvoorbeeld *Übermensch* en *Gründlichkeit*.

Ik geloof dat dit stuk voor stuk achtereenvolgende motieven kunnen zijn; zelfs de grootste purist zal moeten toegeven dat de vreemde c.q. Engelse woordenschat de uitdrukkingsmogelijkheden van de Nederlander kan vergroten.

Er zijn echter nogal wat sprekers die hun taal met vreemde woorden doorspekken zonder dat daar een stilistische, of enige andere goede reden voor bestaat. Dat is de ware xenomanie: contraproductief, want schadelijk voor de rijkdom en nuancering van het Nederlands. Door het voortdurende opentrekken van laatjes met vreemde woorden roesten de laden met goede inheemse synoniemen vast. En dat is met recht een reden tot zorg.